

ÖSTERLUND, Susanne

Búcsúban lenni – terepmunkanapló

Kezdetől fogva világos volt, hogy részvételem Szegeden egészen különböző lesz az eddigi terepmunkáktól. Habár általában saját témámban kutatási tervet készítek a terepmunkához, nagyon jól tudtam, hogy a szeminárium által vizsgált jelenségről nagyon keveset tudok, az egész idegen és a környezet is új. Magyar tudásom hiánya lehetetlenné tette a néprajzi terepmunkában használatos módszert, a személyes mélyinterjút. Mindamellet ez a helyzet megnyitotta számomra a lehetőséget új terepkutatási módszerek megvizsgálására és ami nagyon fontos, tanulhattam munkatársaimtól.

Augusztus 1. péntek

9.00 Terepmunka előkészületek. A résztvevők, tanárok, magyar és külföldi diákok összegyűltek a szegedi egyetem Néprajzi Tanszékén megbeszélni a terepmunka különböző lehetőségeit. Felosztottuk magunk között a különböző kutatási témákat aszerint, hogy ki milyen speciális témát választott. Az én csoportom Pusztai Bertalan vezetésével a templommal és a kolostorral foglalkozik. A csoporton belüli vitában arra az elhatározásra jutottunk, hogy megfigyelésünk speciálisan az emberek templombeli viselkedésére vonatkozik.

Péntek délután: Elmentünk a templomba megnézni a díszítést és az előkészületeket. A fiatal ferences szerzetesek a nyilvános tereket takarították, még a plafonról is lesöpörték a port és a pókhálót. Néhányan pótszékeket vittek a templomba. Idős asszonyok nagy virágcsokrokkal foglalatoskodtak. Magyar tanáraink mondták el, hogy ők a Szent Anna Társulat tagjai. Az idős hölgyek szemmel láthatóan büszkék a templomdíszítésre. Nagy gondot fordítanak a virágok elrendezésére és maguk között megbeszélik a megoldási lehetőségeket. Néhány idős asszonyok vezette az előkészületeket – talán nagyobb a tapasztalatuk ebben az eseményben?

Alkalmunk volt beszélgetni az asszonyok közül néhányal. Pusztai Ildikó tolmácsoló. Elmondták, hogy minden kedden találkoznak. A találkozókat rendszerint pap vezeti. A csoportnak úgy tűnik, „szociális-biztonsági” funkciója van. Az asszonyok

azt mondták, hogy ha egy tag hiányzik a találkozóról, fontos kideríteni, hogy miért. Ha beteg valaki, akkor a többiek meglátogatják. A csoporton belül meg tudják beszélni az otthoni és más problémáikat.

A templom díszítéséhez használt virágokat ezzel a szándékkal természetették és gyűjtötték a hívek. Nagyon fontos számukra, hogy jól rendezzék el. Általában két vagy három különböző szint kötnek össze zölddel. Régebben élt egy apáca a közösségben és ő gondoskodott a díszítésről. Most, hogy ő már elment, ez az idős asszonyok feladata.

Augusztus 2. szombat

8.30 Megérkeztem a templomba. Az asszonyok a templom és a kolostor bejáratát díszítik színes virágfüzérrel. Egy idős férfi és egy fiatal lány segít nekik. Esik az eső és a magyar diákok filmes csoportja ernyővel a kamera fölött dolgozik. Úgy látszik, az idős asszonyokat nem zavarja túlságosan az eső. Egy asztalon kávé és tea van. A cukor lassan olvad a csészében.

9.00 A kutatók a főhadiszállásul kapott teremben ülnek. A filmes csoport megpróbál egy kicsit felmelegedni és megszáradni.

9.15 Elterveztem, hogy bemegyek a templomba és szétnézek, de a ferencesek valamilyen szerzetesi áhitatot tartanak a szentélyben, így a bejáratnál maradtam és a belső ajtó ablakán keresztül figyeltem. Egy kicsit még mindig szitál az eső. Sehol egy zarándok, akivel beszélhetnék.

9.30 A különböző csoportok a „főhadiszálláson” készülődnek. A vásárral foglalkozó csoport egy kicsit elveszítette a kedvét az eső miatt. Semmi nem történik a templomon kívül. A mi csoportunk jó hangulatban van, viccelődünk és próbálunk megszerveződni.

A templom mellett húzódó folyosó virágokkal van díszítve. Arra a következtetésre jutottam, hogy ez is a szakrális tér része. Mindössze néhány imádkozó ember ül a templomban. Még mindig nagyon nagy a csend. Az eső miatt? Énekek számát látom a táblán – 814, 229, 256, 801, 301 – azon gondolkodom, vajon ismerem-e valamelyiket. Kutatócsoportunkból néhányan a majdnem üres templomban sétálnak.

Később, délután csoportunknak, ami csak külföldi diákokból áll, alkalma nyílt interjút készíteni egy néprajz szakos ferences baráttal, Kelemen testvérral. Egy kis szobában ültünk, amit tanításra használnak és a Szent Anna Társulat összezejöveleire. Pusztai Ildikó és Bertalan fordított, főleg nekünk külföldieknek, mert úgy látszott, Kelemen testvér értette az angol kérdéseket. Az ünnepi előkészületekről kérdeztük. Azt válaszolta, hogy a legfontosabb dolog a templom takarítása, különösen az ablakok és a padló. A gyülekezet tagjai segítenek. A vasárnapi ebéd előkészítése is idetartozik, amit a püspöknek, a polgármesternek és más meghívott vendégeknek adnak. A tányéroknek és az evőeszközöknek rendben kell lennie, ahogy az ételeknek és a főzéshez használt fazekaknak is. A társulatbeli asszonyok segítenek a terítésben. Az ünnephez kapcsolódó liturgikus feladatok a híveket szolgálják. Min-

den mise rendjéért és szervezettségéért két szerzetes felelős. Mindamellet a speciális feladatok nélküli szerzetesek végzik mindennapi kötelességüket az ünnepre való tekintet nélkül.

Úgy tűnt, feszültség van a vásárosok és a klérus között. Az előző évben a pap megkérte a vásárosokat, hogy a szertartások alatt halkítsák le a zenét. Ebben az évben fehér szalaggal választották el a profán vásárt a templom közvetlen környezetétől.

Régen az azonos faluból érkező zarándokok nagy csoportokban együtt utaztak. Manapság távolabbról sokkal kevesebben jönnek. Kelemen testvér nem tudja, miért, de úgy gondolja, hogy az ünnep egyre inkább helyivé válik, az alsóvárosiak ünnepévé. Úgy tűnik, hogy megváltoztak azok a társadalmi szükségletek melyeket az ünnep elégített ki.

Kelemen úgy gondolja, hogy az ünnep fontosabb Szegednek és a közösségnek, mint a kolostornak. A szerzeteseknek a plébániai szolgálat fontosabb, mint a jelenlegi ünnep.

Kelemen ezután válaszolt a kolostor mindennapjaira vonatkozó kérdésekre és arra, hogy miért választotta a szerzetességet. A kérdésre, hogy a szegedi közösségben miért van olyan sok fiatal szerzetes, nagyon átfogó választ adott. Mindenek előtt valószínű, hogy Szent Ferenc személyisége miatt - aki nagyon népszerű szent, különösen fiatalok között. A híres Zefirelli film, a Napfívér - Holdnővér sok emberre hatással van. Az a tudat, hogy létezik egy fiatal közösség más fiatalokat is vonz. Továbbá az a tény, hogy a rend a papi hivatáson kívül mást is elfogad, fontos tényező. Az is szempont, hogy a ferences rend nyitottabb, mint a legtöbb katolikus rend.

14:20 Gyermek miséje. A ministránsok és a kórus tagjai készülődnek a folyosón. Mindenki a püspök érkezését várja. A templomban a hívek az énekeket gyakorolják a misére.

14:25 A püspök megérkezése.

14:30 A mise kezdete. Nagyon sok mozgáskorlátozott ember van és családok gyermekekkel. Mindemellet a mise egy kicsit túl hosszúnak és bőbeszédűnek tűnik ahhoz, hogy fenntartsa a fiatalabb hívők érdeklődését.

A Gyermek miséje után kérdéseket teszünk fel és fényképeket készítünk a ministránsokról és a kórusban éneklő lányokról. 16:15-kor visszatérjünk a szállásunkra vacsorázni.

18:10 Mise. A templom zsúfolt, sok ember a padosorok között és a templom hátsó részén áll. Ahogyan az ajtóhoz közel állok, hallhatom a vásárból jövő hangokat és zajokat. Régi euro-disco slágerek keverednek a pap hangjával. Az ellentét nagyon szembeszökő. Egy kicsit meglepőnek tartom, hogy az ajtók a mise alatt végig nyitva vannak. Az emberek be-besétálnak egy rövid időre. Az én segítőkész és mindig türelmes barátom, Ildikó fordít nekem néhány részt a prédikációból. Érdekes, hogy a papról köztudott a szembenállása a népi vallásossággal. A prédikációjában kritizálja, hogy az emberek csak a csodákra várnak. A prédikáció után megemlíti a néprajzosok jelenlétét. Amikor a misének vége van és az emberek elhagyják a templomot, egy idős hölgy jön hozzánk, aki nyilvánvalóan nagyon meghatódott. Megfog-

ja a kezemet és nagyon élénken elkezd beszélni, könnyek folynak az arcán. Idikó fordítja: az idős hölgy a csodát tevő Mária-kép előtti örömről beszél. „A festmény – mondja – valóban csodálatos.” Ez a váratlan eset számomra érdekes ellentétet alkotott a pap szavaival szemben.

Az est későbbi részében a görög-katolikus liturgia előkészületeit figyeljük.

22:00 Kevesebb ember van a görög-katolikus liturgián a templomban, a hívek majdnem kizárólag idősebb hölgyekből állnak és természetesen fiatal néprajz szakos hallgatókból. Sok tömjént használnak a mise alatt – egy idős hölgy, aki a szentély oldalán levő padban ül, úgy néz ki, mintha hamarosan megfulladna. Nagy zűrzavar van a hívek között, hogy mikor üljenek le és mikor maradjanak állva. Megpróbálom a többséget követni, és amikor döntetlen az eredmény, a biztonság kedvéért állva maradok. Tetszik a mise és a tömjén erős illata. Emellett úgy tűnik, hogy a résztvevő ferences szerzetesek közül néhánynak problémát jelent az ébren maradás.

23:45 Ismét vissza a főhadiszállásra, mindannyian meglehetősen fáradtak vagyunk, de jó a hangulat. A magyar hallgatók nagyon kuncognak. A kutató csoportom elhatározza, hogy kihagyja a halottak emlékére tartott misét, és helyette interjút készít három ferences baráttal.

Benedekkel, Lászlóval és Timóteussal beszélgettünk a kolostor bejáratánál levő kis irodában. Eleinte a búcsúról beszélgettünk. Timóteus testvér azt mondta, attól tart, hogy az ünnep nem kizárólag vallási célú. A hagyomány nem tűnik vonzóknak a fiatalok számára. Benedek összehasonlította a szegedi ünnepet más búcsúkkal. Úgy érezte, hogy túl sok mise volt, s több idő kellene a magánáhitatra. Emellett szerinte a búcsú jó lehetőség megszólítani azokat az embereket, akik nem járnak rendszeresen templomba.

Benedek, László és Timóteus is elmondják, miért választották a szerzetességet és miért éppen a ferences rendet. Eltérő okok vezették őket a rendbe, de mindhárunk számára olyan elhatározás volt, ami egyre jobban megtetszett nekik, miután elkezdtek gondolkozni az életükről. Mindannyian a ferences rend ajánlatát találták a legvonzóbbnak a szabadság és a nyíltság miatt.

Augusztus 3. vasárnap

01:50 Néhányan itt maradtunk végigjárni a keresztút állomásait.

8:50 A villamoson a templom felé menet egy idős hölgygel találkoztam, aki – miután három évet élt Floridában – beszélt angolul. Ő is a búcsúra tartott. Megkérdeztem tőle, hogy mit gondol erről. Azt válaszolta, hogy nagyon szereti ezt és részt vesz rajta minden évben. Emellett minden vasárnap jár templomba. Amikor megérkezünk a templomhoz, nyilvánvaló, hogy sokkal több ember van, mint pénteken. Több az eladó és a vásárló is a vásárban. Száz ágra süt a nap.

8:55 A templomban az emberek az énekeket gyakorolják. Többen vannak mint tegnap. Számos család jött gyermekeivel, és még több idős hölgy az unokáival. A

püspök végzi a misét, amely a templom körüli körmenettel ér véget. Erre az alkalomra az árusok kikapcsolták a zenét, s helyette egyházi énekek hangzanak a templom falán levő hangszórókból.

11:00 Úgy tűnik, hogy a templom előtti kegytárgyárusoknak jól megy az üzlet. A hívők nagyon szeretnék néhány ajándékot vásárolni az otthon maradottaknak. A vásárból jövő zene ismét felerősödött. Az emberek csoportokban állnak és beszélgetnek a templom előtt a téren. Úgy tűnik, hogy ez egy igazi társadalmi esemény.

A délután hátralevő részét csoportunk a vásár körüli sétálással, az árusok és a vevők megfigyelésével és a kínálatból néhány különlegesség kipróbálásával töltötte.

Este a terepmunka alatt forgatott videófilmek egy részét nézzük meg.

Augusztus 4. hétfő

E napot a Néprajzi Tanszéken töltjük. A kutató csoporton belül megvitatjuk a megfigyeléseinket és az eredmények bemutatásának módját a többi csoport számára.

Augusztus 5. kedd

A különböző csoportok bemutatják kutatásaik eredményét, általános megbeszélés és a szeminárium befejezése.

A szegedi szemináriumon és terepmunkán való részvétel nagyon érdekes tapasztalat volt számomra. Legfőbb haszna az volt, hogy megismerhettem és tanulmányozhattam közvetlen közletről egy szokást, amiről elötte csak nagyon keveset tudtam. Tanulságos volt megtapasztalni ezt a fajta terepmunkát, amely eltér az általam korábban végzettektől. Különösen az volt ösztönző, hogy láthattam: hogyan használható fel a videó a néprajzi munkában. Végül nagyon érdekes volt számomra, hogy láttam, hogyan tudom alkalmazni néhány dráma-előadás kapcsán végzett kutatásomat. És természetesen az egyik legfontosabb szempont egy nemzetközi terepmunkával kapcsolatban, mint ez, az a lehetőség, hogy találkozhattam leendő néprajzosokkal egész Európából.